

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Ivančík Radoslav
Článok / Article: Teoretické a terminologické východiská pre skúmanie problematiky mierových operácií
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

IVANČÍK, R. 2013. Teoretické a terminologické východiská pre skúmanie problematiky mierových operácií. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 16, č. 1, 2013. ISSN 1335 – 2741, s. 30 – 57. Dostupné na internete: http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2013/IVANCIK.pdf.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

TEORETICKÉ A TERMINOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ PRE SKÚMANIE PROBLEMATIKY MIEROVÝCH OPERÁCIÍ

Radoslav Ivančík*

RESUME

High dynamics of changes in security environment, deepening globalization, and growth of current and new, predominantly asymmetric, threats make on international society permanently new demands and require new more complex approach towards the issue. One of the most significant tools of international community for keeping peace and security on the international level, restraining centres of tension, consolidation or stabilization of relations in crisis areas, and multilateral reconstruction and restoration of the countries after armed conflicts, represent peace operations within international crisis management. Peace operations have changed a lot throughout the last fifty years, and today, unlike the past, they represent highly complex, dynamic, demanding and multidimensional activities. Therefore, the main aim of an author is to point out the significance of theoretical and terminological basis for research in the field of peace operations.

Key words: security environment, security, international crisis management, peace operations, international community

Úvod

Vysoká dynamika zmien v bezpečnostnom prostredí, stále viac sa prehlbujúca globalizácia a rast súčasných i nových, predovšetkým asymetrických, bezpečnostných hrozieb kladú na medzinárodné spoločenstvo neustále nové nároky a vyžadujú si nové komplexnejšie prístupy. Jeden z najvýznamnejších nástrojov medzinárodného spoločenstva na udržiavanie mieru a bezpečnosti na medzinárodnej úrovni, utlmenie ohnísk napätia, prípadne na konsolidáciu alebo stabilizáciu pomerov v krízových oblastiach a na všestrannú obnovu krajiny najmä po ozbrojenom konflikte, predstavujú mierové operácie v rámci medzinárodného krízového manažmentu.

Koniec studenej vojny a rozpad bipolárneho usporiadania sveta boli rozhodujúcimi faktormi, ktoré zmenili pohľad na medzinárodnú bezpečnosť a

* plk. Ing. Radoslav Ivančík pôsobí ako náčelník Odboru rozpočtu a financovania (J-8) Generálneho štábu Ozbrojených síl SR, Bratislava, Slovenská republika, e-mail: radoslav.ivancik@gmail.com.

bezpečnostné prostredie, a zároveň významnou mierou ovplyvnili vývoj v oblasti mierových operácií. Mierové operácie sú dnes úplne iné ako boli pred päťdesiatimi rokmi. Zmenila sa ich koncepcia a dnes predstavujú vysoko komplexnú, dynamickú a náročnú činnosť. Vzrastajúca dynamika vývoja v krízových oblastiach a nové chápanie bezpečnosti si preto dnes vyžadujú aj v oblasti mierových operácií neprestajnú aktualizáciu postupov a veľmi rýchlu aplikáciu nových poznatkov nielen vo vojenskej oblasti, ale i v rovine politického rozhodovania.

Všeobecne platí, že ak je mierová operácia neúspešná, neúspešná ja aj politika, ktorá k nej viedla. Geopolitické zmeny, skúsenosti z predchádzajúcej praxe, ale predovšetkým rastúce nové asymetrické bezpečnostné hrozby postupne viedli k zmenám tradičného peacekeepingu OSN a k podstatnému rozšíreniu rozsahu i rozmeru súčasných operácií. Prebiehajúce zmeny v globálnom, kontinentálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí totiž významne ovplyvňujú nielen tradičné schémy vojenského myslenia, ciele a činnosti, ale aj charakter použitia vojenských síl v mierových operáciách a spôsob ich vedenia. Od konca studenej vojny bol mierovým misiám stanovený nový rámec, ktorý vedľa tradičných peacekeepingových úloh obsahuje i také opatrenia, ktoré podporujú napríklad organizáciu volieb, presadzovanie ľudských práv, formovanie bezpečnostného sektora, formovanie verejnej správy a rozširovanie priestoru demokracie.

Mierové operácie tak reprezentujú širokú škálu už nielen vojenských, ale aj politických, diplomatických a ekonomických činností. Každá mierová operácia je jedinečná svojim politickým rámcom, mandátom, podmienkami, za ktorých je vedená a charakterom plnených úloh. Politický rámec mierových operácií je určovaný hlavnými aktérmi v procese politického rozhodovania o ich uskutočnení, ktorými sú národné štáty, medzinárodné a regionálne organizácie, vojenské aliancie, nevládne organizácie, prípadne ďalšie subjekty v systéme medzinárodných vzťahov a politiky.

Mierové operácie sú už dnes vedené v prostredí, v ktorom bude v blízkej i vzdialenejšej budúcnosti s najväčšou pravdepodobnosťou narastať súťaživý charakter vzťahov medzi štátnymi i neštátnymi subjektmi v postupne stále viac sa globalizujúcich spoločnostiach. Územie ako hlavný prostriedok nadobúdania spoločenského bohatstva, rovnako ako výhradný priestor pre zaisťovanie národnej bezpečnosti stráca v stále viac sa globalizujúcom svete postupne na svojom význame. Kým totiž v nie tak dávnej minulosti zabezpečovala geografická vzdialenosť a technologická zaostalosť „zvyšku sveta“ relatívnu

bezpečnosť a nedotknuteľnosť západných mocností, tak v čase globalizácie a „zmenšovania vzdialeností“ už ani zďaleka nemajú taký význam a nehrajú takú úlohu.

Prudký technologický pokrok, rozvoj komunikačných a informačných systémov, rozvoj dopravy, dopravných prostriedkov a masový pohyb osôb, tovarov, služieb a informácií spôsobujú eróziu tradičných pilierov bezpečnosti národného štátu. Ekonomická a vojenská sila, technologická prevaha, vzdelanosť a ďalšie atribúty nerobia v týchto podmienkach vyspelé demokratické štáty imúnnymi voči novým asymetrickým hrozbám. Tie spolu s humanitárnymi a priemyselnými katastrofami veľkého rozsahu a epidémiami či pandémiami vytvárajú priamu bezpečnostnú hrozbu pre vyspelé demokracie. Štáty, ktoré existujú na pokraji sociálneho a ekonomického kolapsu, bez schopnosti fungovať a naplňovať funkcie štátu, ako aj zaisťovať elementárnu bezpečnosť pre vlastnú populáciu vytvárajú vhodné podmienky pre šírenie a podporu radikálnych hnutí a ideológií, rozvoj a podporu medzinárodného terorizmu, cezhraničného organizovaného zločinu, nelegálnu migráciu, pašovanie či dokonca výrobu niektorých zbraní hromadného ničenia a ich nosičov, atď.

Keďže historicky boli vojenské konflikty vedené spravidla medzi štátmi, k riešeniu konfliktov tohto typu, alebo k zamedzeniu ich vzniku smeroval i obsah Charty OSN. Pre obdobie po skončení studenej vojny a bipolárneho rozdelenia sveta sa však stali charakteristické vnútorné konflikty a krízy označované ako konflikty nového typu, alebo postmoderné konflikty, ktorých riešenie si vyžiadalo vypracovanie nových prístupov a teórií, a to tak na národnej, ako aj medzinárodnej úrovni v rámci aliancií či integračných zoskupení a rôznych nevládných organizácií.

Bez ohľadu na to, či išlo o konflikty medzi štátmi alebo vnútri štátov, v minulosti boli tieto krízy a konflikty spravidla vnímané ako lokálne. A keďže lokálne krízy a konflikty sú trvale prítomné, ani v budúcnosti ich vznik nemožno vylúčiť. Aj preto, že charakter súčasných kríz a predikcia budúceho vývoja bezpečnostného prostredia indikujú vývoj smerujúci ku geografickému rozširovaniu priestoru nestability, postihujúcom regióny alebo širšie regionálne oblasti, ktoré môžu zahŕňať i niekoľko štátnych útvarov. Priestory budúcich ohnisk napätia, kríz a konfliktov tak môžu mať nesúvislý charakter a preto operácie medzinárodného krízového manažmentu na ich riešenie, ktorých súčasťou sú i mierové operácie, môžu spočívať vo vedení viacerých súbežných a nezávislých vojenských i nevojenských činností.

Diverzifikácia hrozieb si bude nevyhnutne vyžadovať širokú škálu nástrojov a vojenských i nevojenských prístupov na ich elimináciu. Tento vývoj sa bude napríklad prejavovať v tendencii ustupovať od tradičných a pevných zväzkov k vytváraniu účelových koalícií a k posilňovaniu regionálnych foriem riešenia kríz. Pri riešení budúcich kríz môže vzniknúť potreba súbežného vytvorenia možno i niekoľkých koalíčných zväzkov, ktorými môžu byť stála koalícia, koalícia partnerov alebo koalícia krajín priliehajúcich k danému geografickému priestoru kríz či konfliktov.

Ďalej sa bude zvyšovať nutnosť prehlbovania súčinnosti, efektívneho zdieľania kapacít a delba funkcií medzi medzinárodnými a regionálnymi organizáciami, stálymi alianciami a mocnosťami pri ich riešení. Stále bežnejšou praxou bude vedenie paralelných operácií pod rôznym velením (zodpovednosťou) a vedených odlišnými prostriedkami, ktorých základným spojivom bude smerovanie k spoločným cieľom. To si však bude vyžadovať užšiu koordináciu medzi jednotlivými organizáciami medzinárodného krízového manažmentu a ich operáciami. Ani najbohatšie krajiny totiž nie sú v súčasných podmienkach schopné samostatne sústrediť svoje úsilie a prostriedky tak, aby dokázali zaistiť vybudovanie demokratických spoločností v krajinách, ktoré nemajú túto tradíciu a súčasne trpia výrazným deficitom vedomostí a spôsobilostí.

Teoretické východiská pre skúmanie problematiky mierových operácií

Operácie medzinárodného krízového manažmentu nikdy nepatrili k témam, ktoré by boli v literatúre mimoriadne obľúbené alebo často spracovávané, zvlášť v minulosti, čo istým spôsobom súviselo aj s ďalšími skutočnosťami vyplývajúcimi z prerozdelenia sféry vplyvu vo svete medzi dve supervelmoci v období studenej vojny. Aj preto po jej skončení a páde bipolarity je možné pozorovať zvýšené množstvo literatúry týkajúcej sa vojenských operácií, predovšetkým mierových operácií OSN.

V poslednej dekáde dvadsiateho a v prvej dekáde dvadsiateho prvého storočia sa na pultoch predajní, regáloch akademických i odborných knižníc, a neskôr aj na internete objavujú viaceré publikácie, časopisy, články, príspevky alebo správy, ktoré sa viac či menej zaoberajú predmetnou problematikou. Mohlo by sa preto zdať, že dnes už musí byť teória mierových operácií veľmi dobre prepracovaná, avšak nie je tomu tak. Väčšina autorov sa totiž vo svojich

publikáciách, článkoch alebo príspevkoch venuje problematike mierových operácií nie z konceptuálneho hľadiska, ale najmä z hľadiska výsledkov konkrétnych jednotlivých operácií, ich mapovania, evolúcie alebo úspešnosti (zo svojho pohľadu), avšak používajú pritom rozdielny pojmový aparát, definície a terminológiu.

Taktiež v oficiálnych dokumentoch, správach a informáciách jednotlivých organizácií medzinárodného krízového manažmentu existuje množstvo nezrovnalostí. Takmer v každom z dokumentov je predmetná problematika riešená iným spôsobom, pričom v nich chýba predovšetkým jednotný a kontinuálny prístup nielen k základným pojmom, parametrom, činnostiam alebo princípom, ale i k používanej terminológii. Najviac informácií a údajov o ukončených i prebiehajúcich mierových operáciách poskytuje Organizácia spojených národov (ďalej len „OSN“), avšak zároveň najviac nedostatkov a nezrovnalostí, či už v slovných alebo číselných informáciách a údajoch sa vyskytuje práve u tejto organizácie. Naopak, najprepracovanejším a najjednoduchším prehľadom a prístupom k mierovým operáciám – operáciám na podporu mieru disponuje Severoatlantická aliancia (ďalej len „NATO“). V prípade Európskej únie (ďalej len „EÚ“) je zasa najviac obmedzený počet základných zdrojov k jej operáciám krízového manažmentu, pretože oficiálne dokumenty EÚ poskytujú iba základnú orientáciu v problematike, pričom princípy ich vedenia nešpecifikujú takmer vôbec.

Vyššie uvedené konštatovanie potvrdzujú aj viacerí ďalší autori. Napríklad **Featherstonová** (2000), **Bellamy a Williams** (2004) alebo **Bureš** (2008) tvrdia, že v oblasti teórie medzinárodných mierových operácií sa stále vyskytuje veľké množstvo problémov, a to hlavne preto, že väčšina dosiaľ publikovanej literatúry je primárne orientovaná na praktické problémy jednotlivých operácií. V oblasti analýzy a teórie mierových operácií došlo podľa nich za posledných dvadsať rokov len k malému posunu vpred.

Jednotliví autori totiž nazerajú na mierové operácie zväčša len z určitého uhla pohľadu, prípadne len z určitej úzkej perspektívy. Niektorí sa zaoberajú mierovými operáciami z vojenského hľadiska, niektorí z politického hľadiska, iní zasa z ekonomického či sociálneho hľadiska a ďalší popisujú podobu, vedenie alebo prínosy jednotlivých operácií. Výsledkom je potom podľa **Bureša** (2007) často iba popisná prípadová štúdia operácie, resp. operácií, ktorá ale neprináša nič nové pre formulovanie univerzálneho konceptu mierových operácií a ich teórie.

Niekoľko autorov sa vo svojich prácach pokúsilo o aplikáciu teórie medzinárodných vzťahov na medzinárodné mierové operácie a niekoľko málo ďalších o aplikáciu teórie racionálnej voľby či teórie verejných statkov, pričom obe vychádzajú z medzinárodnej politickej ekonómie (Bureš, 2008). Najviac autorov sa zaoberalo mierovými operáciami z pohľadu teórie riešenia konfliktov, ktorá sa začala presadzovať v závere minulého storočia. V rámci tejto teórie sú mierové operácie chápané ako dôležitý nástroj, ktorý umožňuje zastaviť násilie, zabrániť eskalácii sporu a jeho prepuknutiu do vojny, ktorý pomáha zmierniť intenzitu, napätie a trvanie konfliktu a ktorý zároveň pomáha vytvárať podmienky na postkonfliktnú rekonštrukciu krajiny (Hansen, Ramsbotham a Woodhouse, 2004). Problémom týchto prác však bola skutočnosť, že namiesto snahy o rozvoj teórie v oblasti mierových operácií alebo aspoň aplikácie teórie riešenia konfliktov na mierové operácie, sa spravidla zaoberali manažmentom konfliktov (Ryan, 2000).

Zaujímavé v tejto súvislosti je aj to, že hoci žiadna ucelená a všeobecne akceptovaná teória mierových operácií nevznikla, ku koncu deväťdesiatych rokov minulého storočia sa objavili názory, ktoré snahu o ich konceptualizáciu kritizovali. Kritika sa týkala predovšetkým vhodnosti niektorých prístupov z oblasti riešenia konfliktov k mierovým operáciám, najmä ich účelnosti a dôležitosti pre štúdium i prax mierových operácií po konci studenej vojny (Bureš, 2008). Napríklad **Luttwak** kritizuje mierové operácie OSN preto, lebo podľa neho zbytočne blokujú prirodzené transformačné efekty vo vojne a tým len predlžujú konflikt, ktorý by za normálnych okolností už mohol skončiť vzájomným zmierom. **Beets** zase prezentuje názor, že obmedzené použitie sily a neustrannosť vojenských jednotiek vedie k tomu, že sa takéto mierové jednotky stávajú neschopnými efektívne konať, čím konflikt neodstraňujú a ani utrpenie nezmierňujú, ale naopak sú jeho živnou silou. **Shearer** tiež tvrdí, že mierové operácie sú neefektívne, predlžujú konflikt a utrpenie civilistov, a situáciu môžu skôr zhoršiť. Argumentuje pritom tým, že vo väčšine konfliktov bola oveľa častejšie dohoda dosiahnutá ihneď po vojenskom víťazstve jednej zo strán konfliktu, ako politickou negociáciou a mediáciou (Stejskalová, 2011).

V Slovenskej republike (ďalej len „SR“) sa tiež objavilo niekoľko publikácií, štúdií, článkov alebo príspevkov, ktoré sa venujú problematike operácií medzinárodného krízového manažmentu alebo priamo mierovým operáciám. Najväčší prínos pre rozvoj teórie i praxe na Slovensku v tejto oblasti z nich predstavuje predovšetkým vysokoškolská učebnica *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu* od **Jurčáka a kol.** (2009), ale aj

odborná monografia *Účast' OS SR v mierových operáciách* od **Bučku a Rišianovej** (2010) a tiež viaceré prípadové štúdie a príspevky z medzinárodných vedeckých konferencií od autorov pôsobiacich v Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši a na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Viacero vedeckých i odborných článkov a príspevkov týkajúcich sa riešenej problematiky publikoval vo vedecko-odborných časopisoch alebo prezentoval na medzinárodných vedeckých konferenciách i autor štúdie. V ostatných prípadoch zväčša išlo, podobne ako u zahraničných autorov, o popis jednotlivých operácií alebo účasti v nich z úzkeho pohľadu jednotlivých autorov, ktoré nepriniesli žiadny výraznejší pokrok v rozvoji teórie mierových operácií.

Podobne ako v SR, aj v Českej republike (ďalej len „ČR“) sa objavilo niekoľko publikácií, štúdií, článkov alebo príspevkov, ktoré sa venujú problematike operácií medzinárodného krízového manažmentu alebo priamo mierovým operáciám. Najväčší prínos pre rozvoj teórie i praxe v tejto oblasti predstavujú predovšetkým práce **Zúnu, Bureša, Waisovej, Urbanovskej, Stejskalovej, Závěšického** a ďalších, a tiež viaceré štúdie, články a príspevky publikované vo vedeckých i odborných časopisoch a zborníkoch od autorov pôsobiacich na Univerzite obrany v Brne a v ďalších vzdelávacích inštitúciách v ČR.

Terminologické východiská pre skúmanie problematiky mierových operácií

V úvode tejto časti je nutné skonštatovať, že v oblasti mierových operácií neexistuje žiadna ich univerzálne akceptovaná definícia. Podobne ani v medzinárodnom práve nie je možné nájsť žiadnu záväznú definíciu mierových operácií. V prípade organizácií medzinárodného manažmentu, iný koncept a inú terminológiu používa OSN, inú NATO a inú EÚ. Jedným z dôvodov je fakt, že pojem mierové operácie, i keď najčastejšie používaný, je v podstate všeobecný pojem, ktorý zastrešuje nielen mierové operácie OSN, ale aj operácie na podporu mieru NATO a operácie krízového manažmentu EÚ. Používa ho, podobne ako iní autori,¹ aj autor štúdie, nakoľko tento pojem je nielen

¹ Napríklad: **Berdal** (2000), **Findlay** (2002) **Guéhenno** (2002), **Norberg** (2003), **Donald** (2003), **Durch** (2007), **Doyle** (2007), **Diehl** (2008), **Urbanovská** (2010), **Zúna** (2010), **Stejskalová** (2011) a ďalší.

zastrešujúci a ľahko zrozumiteľný, ale aj veľmi výstižný, a v porovnaní s názvami operácií NATO a EÚ i jednoduchší a pochopiteľnejší.

Z uvedených dôvodov nie je preto vôbec prekvapujúce, že najviac definícií mierových operácií ponúka akademické prostredie. **Jurčák a kol.** (2009) definujú mierové operácie ako *operácie medzinárodného spoločenstva na prevenciu a riešenie konfliktov, ktoré ohrozujú mier a bezpečnosť vo svete*. **Diehl** (2008) definuje mierovú operáciu veľmi jednoducho ako *jednu z mnohých stratégií používanú k vedeniu a riešeniu konfliktu*. Podľa **Zúnu** (2010) *mierové operácie reprezentujú širokú škálu politických, diplomatických, ekonomických a vojenských činností. Každá mierová operácia je pritom jedinečná svojim politickým rámcom, mandátom, charakterom plnených úloh a podmienkami, za ktorých je vedená*.

V zahraničnej literatúre je termín mierové operácie taktiež definovaný veľmi rôzne a samotní autori vo svojich publikáciách, prácach alebo článkoch či príspevkoch narábajú s týmto pojmom značne rozdielne. Napríklad **Goulding** (1993) definuje mierové operácie ako *operácie zriadené OSN, so súhlasom zúčastnených strán, s cieľom pomôcť kontrolovať a vyriešiť problémy medzi nimi, pod vedením a kontrolou OSN na kolektívne náklady členských štátov a s vojenským a ďalším personálom a vybavením im dobrovoľne poskytnutým, jednajúci neustranne medzi stranami a užívajúci silu len v minimálnom možnom rozsahu*.

Väčšina autorov však používa namiesto pojmu mierové operácie OSN termín peacekeeping. S najväčšou pravdepodobnosťou preto, že tento termín sa dlhý čas objavoval aj vo väčšine oficiálnych dokumentov OSN napriek tomu, že samotný peacekeeping predstavuje len jeden z viacerých nástrojov na zaistenie, udržanie, resp. obnovenie bezpečnosti a mieru. Aj **Bellamy, Williams a Griffin** (2004) v tejto súvislosti konštatujú, že vo väčšine literatúry sa pojem peacekeeping používa ako synonymum pre mierové operácie OSN. **Tardy** (2004) na margo toho dodáva, že *pokiaľ sa bude striktno hovoriť o peacekeepingu, tak sa tým myslia iba tradičné mierové operácie OSN, v ktorých pôsobili neutrálne vojenské jednotky medzi dvomi znepriatelenými stranami s cieľom dohliadať na dodržovanie prímeria bez použitia donucovacích akcií a na základe súhlasu znepriatelených strán s takouto operáciou*.

V prípade najvýznamnejších organizácií medzinárodného krízového manažmentu najkomplikovanejšiu terminológiu používa OSN. Je viac ako

paradoxné, že OSN ani po viac ako polstoročí² nedisponuje žiadnou univerzálnou a všeobecne uznávanou terminológiou a ani žiadnym jednotným koncepčným prístupom k mierovým operáciám. Jednou z možných príčin tohto stavu je fakt, že definícia mierových operácií OSN sa nenachádza ani v najzákladnejšom dokumente OSN – v Charte OSN a prvý významnejší dokument, v ktorom sú mierové operácie OSN aspoň širšie definované, predstavuje zastrešujúca doktrína OSN pre jej operácie – United Nations Peacekeeping Operations Capstone Doctrine z roku 2008 spracovaná Oddelením pre mierové operácie OSN (United Nations Department of Peacekeeping Operations – UN DPKO). Podľa vyššie uvedenej doktríny mierové operácie predstavujú „škálu operácií k prevencii, zvládaniu a/alebo riešeniu násilných konfliktov a/alebo k redukcii nebezpečenstva ich obnovenia“ (UN DPKO, 2008, s. 98).

Najväčší zmätok v používanej terminológii mierových operácií OSN nastal po roku 1990, kedy sa celý rad autorov snažil definičné problémy vo svojich prácach riešiť, avšak výsledkom ich práce bola ešte väčšia terminologická nejednotnosť a zavedenie viacerých nových termínov. Časť autorov sa snažila o zavedenie kategorizácie mierových operácie podľa chronologického hľadiska a z hľadiska funkcií, ktoré operácie plnia. Vezmúc do úvahy tieto hľadiská, autori rozdelili mierové operácie na dve veľké kategórie:

- a) tradičné mierové operácie – typické pre obdobie studenej vojny,
- b) nový peacekeeping – typický pre obdobie po skončení studenej vojny (Bureš, 2007).

Takmer rovnakú klasifikáciu mierových operácií používajú aj ďalší autori, napríklad **Hansen a kol.** Vo svojej práci *Hawks and Doves: Peacekeeping and Conflict Resolution* (2004), ktorí rozdeľujú mierové operácie OSN na:

- a) mierové operácie pred rokom 1989, ktoré označujú ako tradičné mierové operácie,
- b) mierové operácie po roku 1989, ktoré označujú ako multidimenzionálne mierové operácie.

² Prvá mierová operácia bola schválená 25. mája 1948 rezolúciou BR OSN č. 50. išlo o pozorovateľskú misiu na Blízkom východe, ktorej poslaním bolo dohliadať na dodržiavanie dohody o prímerí medzi Izraelom a jeho arabskými susedmi.

V tejto súvislosti je potrebné poukázať na to, že rovnakým spôsobom definuje vývojové etapy mierových operácií vo svojej vrcholovej doktríne pre mierové operácie aj OSN (UN DPKO, 2008).

Na rozdiel od predchádzajúcich klasifikácií, **Hillen** vo svojej knihe *Blue Helmets* (1996) rozdeľuje mierové operácie OSN na základe ich charakteristických znakov do troch skupín:

- a) pozorovateľské misie,
- b) tradičné mierové operácie,
- c) mierové operácie druhej generácie, ktorých doplnkom sú operácie na vynútenie mieru,

pričom dodáva, že operácie na vynútenie mieru deleguje OSN na ďalšie organizácie, ktoré sú k tomu vojensky kompetentné (Stejskalová, 2011).

Krokom vpred bolo rozdelenie mierových operácií z hľadiska kombinácie funkcií, ktoré majú operácie plniť a ich načasovania v konflikte, ktoré bolo predstavené v Agende pre mier (1992). Jej autorom bol vtedajší generálny tajomník OSN **Boutros Boutros Ghali**, podľa ktorého sa mierové operácie delia na:

- a) peacekeeping – operácie na udržanie mieru,
- b) peacemaking – operácie na vytváranie mieru,
- c) peacebuilding – operácie na budovanie mieru,
- d) peace enforcement – operácie na vynútenie mieru.

Na dynamický vývoj situácie v oblasti medzinárodnej bezpečnosti a aj v oblasti mierových operácií reagovala tzv. **Brahimiho**³ správa z augusta 2000⁴, ktorá odporučila vytvoriť nový manažérsky a finančný systém mierových operácií a zároveň preklasifikovať jednotlivé druhy operácií na:

- a) prevenciu konfliktov,
- b) budovanie mieru,
- c) dočasnú správu⁵ a

³ **Lakhdar Brahimi** – bývalý minister zahraničných vecí Alžírsko.

⁴ *Report of the Panel on United Nations Peace Operations*, A/55/305, S/2000/809, 21 August 2000.

⁵ OSN v niektorých krajinách po skončení konfliktu pomáha pri ich správe počas prechodného obdobia. V niektorých prípadoch je totiž nevyhnutné, aby OSN prebrala dočasnú správu a právomoci vlády na seba a zároveň pritom spolupracuje s miestnymi spoločenskými a politickými organizáciami a osobnosťami na vytvorení samostatnej vlády. Typickým príkladom dočasnej správy

d) udržovanie mieru (in Jurčák a kol., 2009).

Napriek dosiahnutému pokroku, veľkým negatívom tejto klasifikácie bol fakt, že praktické používanie tohto rozdelenia bolo v rôznych situáciách rozdielne, a to aj zo strany OSN. Preto bola postupne aj táto klasifikácia podrobená kritike a namiesto nej **Bellamy, Williams a Griffin** (2004) predstavili nové rozdelenie mierových operácií do piatich skupín. Ich klasifikácia nie je založená na jednotlivých funkciách, ktoré mierové operácie plnia, ale na funkciách, ktoré plnia v rámci globálnej politiky. Na základe toho rozdeľujú mierové operácie na:

- a) *tradičný peacekeeping*, pod ktorým chápú operácie založené na tradičných princípoch, to znamená konsenze jednotlivých strán konfliktu, nestrannosti a minimálneho použitia sily,
- b) *riadený prechod*, pod ktorým chápú aktivity vedúce k premene vojny na stabilný mier, pričom ich úlohou je vyplniť medziobdobie, ktoré je potrebné medzi stranami konfliktu na dosiahnutie dohody, pričom v takýchto prípadoch plní OSN, prípadne iná organizácia funkciu sprostredkovateľa, resp. mediátora v konflikte,
- c) *rozšírený peacekeeping*, pod ktorým chápú operácie z prvej polovice deväťdesiatych rokov minulého storočia; rozšírený peacekeeping býva označovaný tiež ako druhá generácia peacekeepingu,
- d) *vynútenie mieru*, pod ktorým chápú operácie rozvíjajúce riadený prechod a rozšírený peacekeeping,
- e) *operácie na podporu mieru*, pod ktorými chápú operácie kombinujúce prvky operácií na udržanie, vynútenie a budovanie mieru a humanitárnych operácií tak, ako sú ukotvené v doktrínach NATO (AJP-3.4 – Peace Support Operations, resp. AJP-3.4.1 – Peace Support Operations Techniques and Procedures).

Goulding (1993) pri klasifikácii mierových operácií síce zohľadnil viaceré kritériá (ciele operácií, fázy operácií, ich úlohu vo svetovej politike, rozsah použitia sily, načasovanie operácií, veľkosť, mandát, atď.), ale za hlavné kritérium považoval funkcie mierových operácií. Podľa nich delí mierové operácie na:

bola napríklad misia v Kambodži, ktorá sa uskutočnila v rokoch 1992 – 1993 a bola nasadená po ukončení občianskej vojny, a vo Východnom Timore.

- a) preventívne rozmiestnenie jednotiek (*preventive deployment*) pred začiatkom konfliktu, kedy mierové jednotky plnia okrem iných úloh hlavne úlohu včasného varovania,
- b) tradičné udržiavanie mieru (*traditional peacekeeping*), ktorého úlohou je pomôcť vytvoriť podmienky, v ktorých môžu prebiehať politické rokovania, napríklad prostredníctvom dohľadu nad dodržiavaním prímeria alebo kontrolou nárazníkových zón a pod.,
- c) operácie podporujúce implementáciu mierových dohôd, ktoré zahŕňajú napríklad dohľad nad dodržiavaním prímeria, demobilizáciu a odzbrojenie jednotiek bojujúcich strán, overovanie dodržiavania ľudských práv, volebnú asistenciu, kontrolu existujúcej správy a pod.,
- d) operácie na ochranu doručovania humanitárnej pomoci, ktoré zahŕňajú predovšetkým plnenie úloh zameraných na vytváranie bezpečného prostredia pre humanitárne akcie a pomoc,
- e) rozmiestnenie mierových jednotiek v prostredí kolapsu štátnych inštitúcií, pri ktorých mierové sily, okrem plnenia vyššie uvedených úloh, preberajú tiež úlohy zamerané na obnovu politických, ekonomických a administratívnych štruktúr,
- f) vynútenie prímeria (*ceasefire enforcement*), ktoré predstavujú silovú variantu mierových operácií.

Ďalší pokus o klasifikáciu mierových operácií, ktorý dokazuje nejednotnosť terminológie v predmetnej oblasti, predstavuje snaha **Diehla, Druckmana a Walla** (1998), ktorí sa nezastavili pri spracovaní ich klasifikácie mierových operácií len pri ich funkciách, ale do úvahy vzali tiež úlohy, ktoré mierové operácie zohrávajú v konflikte, a (v čom spočíva ich nóvum) vyjednávací stratégie pri jednotlivých typoch operácií. Pri zohľadnení predovšetkým týchto troch kritérií je ich klasifikácia mierových operácií nasledujúca:

- a) tradičné udržiavanie mieru (*traditional peacekeeping*)
- b) pozorovanie (*observation*)
- c) kolektívne vynucovanie (*collective enforcement*)
- d) dohľad nad voľbami (*election supervision*)
- e) humanitárna pomoc počas konfliktu (*humanitarian assistance during conflict*)
- f) budovanie štátu/národa (*state/nation building*)
- g) zjednanie mieru (*pacification*)
- h) preventívne rozmiestnenie (*preventive deployment*)

- i) overovanie zbrojných kontrol (*arms control verification*)
- j) ochranné služby (*protective services*)
- k) intervencia na podporu demokracie (*intervention in support of democracy*)
- l) vynucovanie sankcií (*santions enforcement*).

Inú klasifikáciu mierových operácií prezentuje **Holmes** (1993), ktorý za hlavné kategorizačné kritériá považuje stupeň použitia sily v operácii a súhlas strán konfliktu s realizáciou operácie. Podľa týchto kritérií delí mierové operácie na tri typy:

- a) udržiavanie mieru zo strany OSN (*UN peacekeeping*) predstavuje operáciu, ktorú vykonávajú len ľahko ozbrojené mierové jednotky z neutrálnych krajín, ktoré môžu používať zbrane len v prípade sebaobrany a pôsobiť v operácii len so súhlasom strán konfliktu,
- b) vynucovanie mieru zo strany OSN (*UN peace enforcement*) predstavuje operáciu vedenú potom, čo dôjde k narušeniu prímeria a mierové jednotky stratia podporu jednej alebo viacerých zo strán konfliktu a samé sa stanú terčom útokov bojujúcich strán ako tomu bolo napr. v Kongu alebo Somálsku,
- c) boj/vojna (*war making*) predstavuje vojenskú operáciu s použitím sily bez súhlasu strán konfliktu s rozmiestnením mierových vojenských jednotiek.

Urbanovská v súvislosti s **Holmesovou** klasifikáciou mierových operácií uvádza, že „*stupeň použitia sily a súhlas strán konfliktu s realizáciou operácie sú istotne relevantné kritériá, ale uvádzať war making ako jeden z typov mierovej operácie je už aj vzhľadom k protikladnému vzťahu vojny a mieru z logiky vylúčené*“ (Urbanovská, 2010b, s. 11).

Ďalšiu, novšiu klasifikáciu mierových operácií uvádza vrcholová doktrína pre mierové operácie OSN – UN PKO Capstone Doctrine (UN DPKO, 2008), ktorá vymedzila mierové operácie OSN nasledovne:

- a) prevencia konfliktov,
- b) vytváranie mieru,
- c) udržanie mieru,
- d) vynútenie mieru,
- e) budovanie mieru (in Jurčák a kol., 2009).

a) Prevenca konfliktov (*conflict prevention*) zahŕňa použitie štrukturálnych alebo diplomatických opatrení na zabránenie eskalácie vnútroštátneho alebo medzishátneho napätia a rozporov do násilného konfliktu. V ideálnom prípade by mala táto prevencia vychádzať z včasného varovania, zhromažďovania informácií a z dôslednej analýzy faktorov, ktoré ovplyvňujú konflikt. Aktivity využívané v rámci prevencie konfliktov môžu zahŕňať preventívnu diplomáciu, vymenovanie osobitných vyjednávačov OSN, preventívne rozmiestnenie jednotiek alebo opatrenia na budovanie dôvery.

Preventívna diplomacia označuje kroky, ktoré zamedzujú vzniku sporov. Tieto sa riešia skôr ako dôjde k eskalácii napätia, a/alebo sa obmedzuje ich rozsah potom, čo už prepukli. Môže mať podobu sprostredkovania, uzmierovania, alebo vyjednávania. Nevyhnutnou súčasťou prevencie je systém včasného varovania. OSN starostlivo monitoruje politický vývoj všade vo svete, aby mohla identifikovať miesta ohrozenia medzinárodného mieru a umožniť tak BR OSN a generálnemu tajomníkovi OSN podniknúť preventívne kroky.

Preventívne rozmiestnenie ozbrojených síl znamená nasadenie mierových síl v teréne s cieľom obmedziť pravdepodobné vypuknutie konfliktu. Cieľom je prispieť k zvládnutiu konfliktu budovaním dôvery priamo v regióne. Súčasťou širšej škály činností môže byť aj preventívne odzbrojenie za účelom obmedziť počet ľahkých zbraní v regiónoch náchylných na konflikty. Odzbrojenie znepriatelených strán, odovzdanie a zničenie ich zbraní je vo väčšine prípadov súčasťou ucelených mierových dohôd.

b) Vytváranie mieru (*peacemaking*) spravidla zahŕňa opatrenia na riešenie už vzniknutých konfliktov prostredníctvom diplomatických aktivít, ktorých cieľom je dostať znepriatelené strany za rokovací stôl a dospieť k vzájomnej dohode. Na základe požiadavky BR OSN, alebo Valného zhromaždenia OSN, alebo z vlastnej iniciatívy môže generálny tajomník OSN vymenovať osobitných vyjednávačov, aby pomohli riešiť vzniknutý konflikt. Tvorcami mieru môžu byť tiež vyslanci, vlády, skupiny štátov, regionálne organizácie alebo sama OSN, ale aj neoficiálne a mimovládne skupiny alebo prominentné osobnosti pôsobiace nezávisle.

c) Udržanie mieru (*peacekeeping*) predstavuje aktivitu určenú na zachovanie akokoľvek krehkého mieru, po zastavení bojov a zameranú na pomoc pri realizácii dosiahnutých dohôd. Postupom času sa operácie na udržanie mieru vyvinuli z primárne vojenského modelu pozorovania prímeria a

oddelenia bojujúcich strán po medzištátnych vojnách až po komplexný model viacerých prvkov – vojenských, policajných a civilných – vzájomne spolupracujúcich a pomáhajúcich pri položení základov udržateľného mieru.

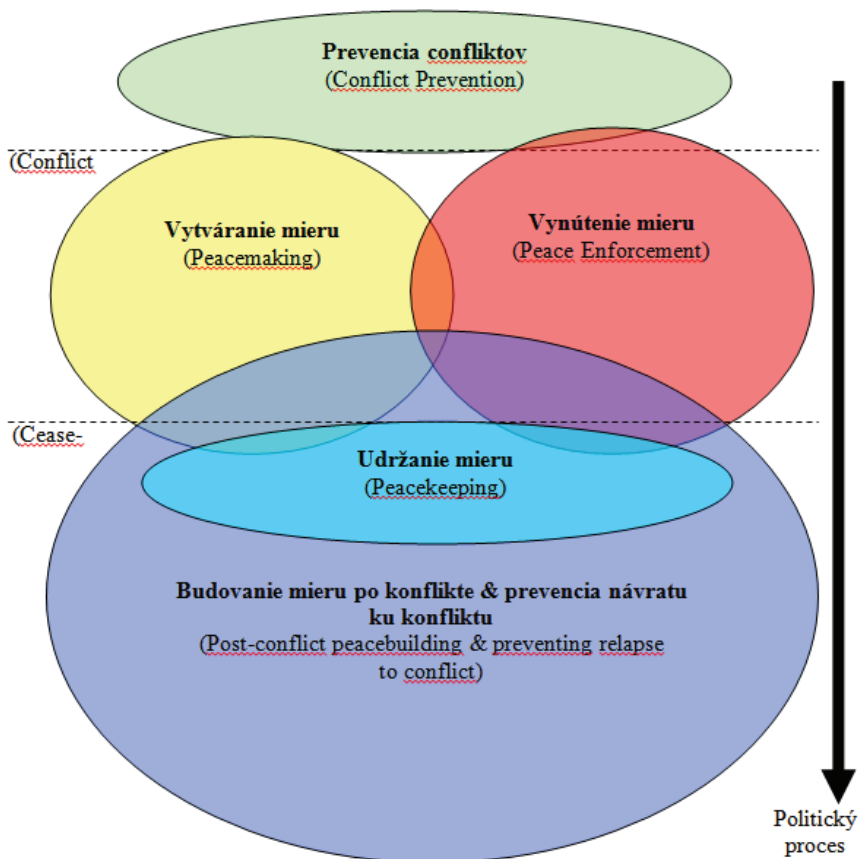
d) Vynútenie mieru (*peace enforcement*) zahŕňa použitie celého spektra donucovacích opatrení, vrátane vojenskej sily v súlade s mandátom BR OSN. Takéto aktivity sú oprávnené na obnovenie medzinárodného mieru a bezpečnosti v prípadoch, keď BR OSN zistila existenciu hrozby pre mier, jeho porušenie alebo akt agresie. BR OSN môže podľa potreby využiť regionálne organizácie a agentúry na donucovacie aktivity v súlade s jej oprávnením.

e) Budovanie mieru (*peacebuilding*) zahŕňa spektrum opatrení zameraných na zníženie rizika opätovného vzniku konfliktu posilnením národných kapacít na všetkých úrovniach riadenia konfliktu a na položení základov pre udržateľný mier a rozvoj. Budovanie mieru predstavuje komplexný, dlhodobý proces tvorby nevyhnutných podmienok pre udržateľný mier. Môže byť úspešný iba vtedy, ak rieši korene a štrukturálne príčiny násilného konfliktu komplexným spôsobom. Opatrenia na budovanie mieru sú zamerané na podstatné otázky, ktoré ovplyvňujú fungovanie spoločnosti a štátu a snažia sa posilniť kapacity štátu na efektívne a legitímne vykonávanie jeho základných funkcií. Proces budovania mieru zvyčajne začína podpisom mierovej zmluvy medzi bývalými stranami konfliktu. OSN zohráva úlohu diplomatického prostredníka. Jeho úlohou je zabezpečiť, aby sa prípadné problémy riešili rokovaním, a nie zbraňami. Pri budovaní mieru OSN pomáha pri rozmiestňovaní mierových síl, návrate a znovuzaradení utečencov do spoločnosti, pri usporiadaní volieb, odzbrojení, demobilizácii a reintegrácii ozbrojených síl a tiež pri reforme bezpečnostného sektoru. Základom budovania mieru je snaha vytvoriť nový legitímny a fungujúci štát, ktorý vytvorí dostatočné podmienky a prostriedky k mierovému riešeniu sporov, ochrane svojich občanov a ktorý zabezpečí rešpektovanie základných práv človeka. Ide už o kompletne operácie riešiace problémy vo všetkých oblastiach spoločenského života a za účasti medzinárodných a národných organizácií a domáceho obyvateľstva (Jurčák a kol., 2009). Rozhranie medzi jednotlivými aktivitami – prevenciou konfliktov, udržaním mieru, vytváraním mieru, vynútením mieru a budovaním mieru sa postupne stáva čoraz rozmazanejším a nejasnejším (obrázok 1).

Severoatlantická aliancia, na rozdiel od OSN, ale i EÚ, pracuje s jednotnou a najprepracovanejšou terminológiou. Pre svoje mierové operácie používa vo svojej dokumentácii jednotný pojem „operácie na podporu mieru“ (Peace Support Operation – PSO). Ich koncepcia a princípy sú rozpracované vo viacerých aliančných doktrínach a štandardizačných dokumentoch. V Allied Joint Publication 3.4.1 – Peace Support Operation sú definované tieto operácie ako *multifunkčné operácie, prevádzané nestranne, spravidla uskutočňované s podporou medzinárodnej organizácie ako OSN alebo OBSE, zahŕňajúce vojenské sily a diplomatické a humanitárne aspekty. Zahŕňajú operácie na udržiavanie mieru, vynútenie mieru, rovnako ako prevenciu konfliktu, vytváranie mieru, budovanie mieru a humanitárnu pomoc*. V uvedenej doktríne, ale aj v ďalších sú okrem toho jednotne stanovené aj základné princípy operácií, ich povaha, plánovanie, rozhodovanie, spôsobilosti, atď.

V prípade Európskej únie je podobne ako v prípade OSN nutné skonštatovať, že tiež nemá a nepoužíva žiadnu jednotnú terminológiu pre svoje mierové operácie. Vzhľadom na to, že väčšina členských krajín EÚ je i členom NATO, v niektorých prípadoch EÚ vychádza z terminológie používanej NATO a v niektorých zasa z terminológie používanej v OSN. Pre svoje mierové operácie používa pojem „*operácie krízového manažmentu*“, ktoré zahŕňajú humanitárne a záchranné operácie a operácie na udržanie, vytváranie a vynútenie mieru.

Obrázok 1 Grafické znázornenie rozhrania medzi jednotlivými mierovými aktivitami

Zdroj: UN PKO Capstone Doctrine, 2008, s. 19 a Jurčák a kol., 2009, s. 35

Záver

Mierové operácie najvýznamnejších organizácií medzinárodného krízového manažmentu – Organizácie spojených národov, Severoatlantickej aliancie a Európskej únie, ktoré sa v súčasnosti najväčšou mierou podieľajú na zaisťovaní medzinárodnej bezpečnosti a mieru vo svete, v žiadnom prípade nie

je možné vnímať ako aktivity prebiehajúce nezávisle od seba. Naopak, eliminácia nových bezpečnostných hrozieb, predovšetkým asymetrických si vyžaduje kombináciu viacerých spôsobilostí, ktoré dané organizácie v tejto oblasti dosiahli a kapacít, ktorými disponujú pre daný typ mierovej operácie. A práve kombinácia vojenských a civilných spôsobilostí a kapacít, ktoré preferuje napríklad aj súčasný autor **Kazanský** (2011), ako aj spôsobov riadenia a velenia, či základných princípov a foriem, ktoré od seba jednotlivé operácie v podaní uvedených organizácií rozlišujú, spoločne vytvárajú účinný nástroj na riešenie problémov a kríz ohrozujúcich medzinárodnú bezpečnosť a mier vo svete.

Účinnou a efektívnou spoluprácou v oblasti mierových operácií možno naplniť zámer, ktorý je pre všetkých troch uvedených aktérov zhodný a to udržanie, resp. nastolenie mieru a dosiahnutie bezpečnosti na globálnej i regionálnej úrovni. Aj to je jeden z dôvodov, prečo OSN na uskutočnenie svojich mierových operácií stále viac využíva vojenské spôsobilosti a kapacity NATO. EÚ na rozdiel od Aliancie v súčasnosti totiž nie je schopná realizovať výhradne pod svojim velením a výhradne z vlastnými vojenskými silami, spôsobilosťami a kapacitami operácie na vynútenie mieru podľa Kapitoly VII Charty OSN. OKM EÚ sa nachádzajú niekde medzi tradičnými mierovými operáciami a operáciami na vynútenie mieru, ktoré sú závislé na úzkej kooperácii vojenských a civilných zložiek, ktoré Únia kombinuje so silami, spôsobilosťami a kapacitami ostatných dvoch organizácií. Na druhej strane, napriek stále chýbajúcim viacerým vojenským spôsobilostiam a kapacitám, napríklad v oblasti strategickej leteckej prepravy a v ďalších, došlo vďaka realizácii Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky a jej neoddeliteľnej súčasti – Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky, ako aj realizácie konceptu bojových skupín EÚ k pozitívnemu posunu vpred, a vojenské jednotky EÚ sú dnes oveľa lepšie pripravené na vedenie vojenských operácií ako tomu bolo koncom 20. a na začiatku 21. storočia.

Na základe výsledkov skúmania a charakteristiky jednotlivých typov mierových operácií vyššie uvedených organizácií medzinárodného krízového manažmentu je možné, napriek viacerým problémom v teoretickej i terminologickej oblasti, vyvodiť nasledujúce všeobecné závery:

1) Súčasné mierové operácie možno charakterizovať ako multidimenzionálne operácie, v ktorých personál (zahŕňajúci okrem vojakov aj administratívnych pracovníkov, policajtov, politických poradcov, právnych poradcov, ekonómov, vládnych pracovníkov, volebných pozorovateľov,

pozorovateľov nad dodržiavaním ľudských práv, humanitárnych pracovníkov, ako aj špecialistov v oblasti civilno-vojenskej spolupráce, informačných a komunikačných technológií, v komunikácii s masmédiami, v public relations a v ďalších oblastiach) plní celú škálu funkcií.

2) Súčasné mierové operácie kladú oveľa väčší dôraz na povojnovú rekonštrukciu postihnutej oblasti ako predtým, zvlášť v prípade tradičných mierových operácií OSN. Vojenské velenie dnes nadväzuje oveľa hlbšie kontakty s miestnymi autoritami a vojenské prvky prenikajú do väčšej hĺbky miestnej politickej a sociálnej štruktúry a to najmä s pomocou lokálnych nevládných organizácií a ďalších partnerov. Z určitého uhla pohľadu možno dokonca tvrdiť, že dochádza k stieraniu rozdielov medzi samotnou operáciou, povojnovou rekonštrukciou a vojenskou intervenciou. Potvrdzuje to výročná správa GT OSN z roku 2009, v ktorej **Ban Ki-moon** konštatuje, že „mierové operácie OSN v súčasnosti plnia rad funkcií – od podpory politického dialógu medzi stranami, asistencie národným vládam k upevneniu a posilneniu ich štátnej autority, posilneniu ľudských práv a úlohy práva, cez poradenské služby v oblasti reforiem v bezpečnostnom sektore, podporu odzbrojenia, demobilizáciu, až po reintegračné programy a ochranu civilistov. Operácie tak v súčasnosti disponujú robustným mandátom“ (OSN, 2009).

3) Tradičné mierové operácie OSN, ktoré sa realizujú podľa Kapitoly VI Charty OSN, hrajú v súčasnosti iba doplnkovú úlohu v komplexných operáciách. A i keď OSN garantuje schopnosť vedenia multidimenzionálnych mierových operácií OSN vrátane operácií na vynútenie mieru, k dosiahnutiu vojenských cieľov stále viac využíva sily, spôsobilosti a kapacity najmä NATO alebo EÚ, pretože sama nedisponuje dostatočnými vojenskými silami, spôsobilosťami a kapacitami pre vedenie operácií podľa Kapitoly VII Charty OSN. V prípade OSN tak postupne klesá počet vojenských síl alokovaných z vlastných zdrojov, ale naopak, stúpa zapojenie civilných zložiek do operácií.

4) Kým tradičné mierové operácie sa v minulosti obmedzovali hlavne na elimináciu možnosti vypuknutia konfliktu v záujmových oblastiach superveľmoci a preto mala činnosť mierových jednotiek prevažne vojenský charakter, súčasné mierové operácie, v ktorých jednotky disponujú oveľa rozsiahlejšími vojenskými schopnosťami sú vyvážené doplnené o civilné prvky, ktoré sú nevyhnutné ku komplexnému riešeniu kríz. Cieľom súčasných mierových operácií totiž nie je len udržať status quo, ale zároveň prispieť k obnove, budovaniu a rozvoju krízou či konfliktom postihnutej krajiny a spoločnosti, čo zahŕňa ekonomickú, politickú i sociálnu rekonštrukciu.

5) Súčasnú mierovú operáciu predstavujú, na rozdiel od tradičných mierových operácií, komplexné operácie, v ktorých vybrané organizácie medzinárodného krízového manažmentu vyvíjajú v rámci mierových operácií celú škálu činností, ktoré sú si podobné alebo v niektorých prípadoch takmer identické, i keď používajú rozdielnu terminológiu.

6) Medzi komplexné operácie patria operácie na udržanie mieru, operácie na vynútenie mieru, operácie na budovanie mieru, operácie na vytváranie mieru, prevenciu konfliktov a humanitárne operácie. Jednotlivé činnosti v komplexných operáciách sa v praxi prelínajú a nadväzujú jedna na druhú podľa priebehu alebo jednotlivých fáz krízy či konfliktu.

7) Aktuálne trendy v predmetnej oblasti naznačujú, že počet mierových operácií realizovaných pod hlavičkou OSN je porovnateľný s počtom mierových operácií vedených pod hlavičkou NATO alebo EÚ, prípadne iných organizácií (napríklad Africkej únie a pod.). Tento trend je úzko spojený so zmenami v globálnom bezpečnostnom prostredí a súčasne so zmenami, ktoré sa vzťahujú na súčasné možnosti riešenia kríz či konfliktov. Jednou z najdôležitejších zmien je postupne stále väčšia preferencia regionálnych mierových operácií. OSN však aj naďalej zostáva najvyššou autoritou pri garancii medzinárodného mieru a bezpečnosti napriek tomu, že časť svojich aktivít prenecháva regionálnym organizáciám, predovšetkým NATO a EÚ (**Heldt – Wallenstein**, 2006).

8) Zásadné zmeny, ktoré nastali v globálnom, kontinentálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí po skončení studenej vojny výrazne ovplyvnili okrem iného aj charakter MO OSN. Tie sa od konca deväťdesiatych rokov minulého storočia stále viac podobajú na PSO NATO, pričom tento trend je viditeľný i u EÚ pri rozširovaní konceptu jej OKM EÚ. Postupne sa tak v mierových operáciách stále viac stierajú rozdiely, ktoré boli pozorovateľné ešte v druhej polovici poslednej dekády 20. storočia a to najmä v prípade komparácie tradičných mierových operácií OSN a novo sa formujúcich operácií na podporu mieru NATO.

9) Charakteristickým znakom súčasných mierových operácií je, na rozdiel od tradičných mierových operácií OSN a operácií na podporu mieru NATO zdeväťdesiatych rokov, ktorých primárnou úlohou bolo riešiť vojenskú situáciu v mieste krízy či konfliktu, čo bolo úzko spojené s určením dátumu začatia a ukončenia operácie a s termínom stiahnutia mierových jednotiek z postihnutej oblasti, záväzok organizácií realizujúcich súčasné mierové operácie k dlhodobému pôsobeniu v oblasti krízy či konfliktu.

10) Na základe aktuálneho vývoja v oblasti medzinárodnej bezpečnosti a zmien v bezpečnostnom prostredí, ako aj na základe doterajšieho vývoja v oblasti mierových operácií a možností riešenia súčasných kríz možno predpokladať, že vzhľadom na svoje vojenské spôsobilosti a kapacity bude NATO pôsobiť skôr v operáciách na vynútenie mieru, ako v operáciách na udržanie mieru, čomu zodpovedajú i schopnosti Aliancie viesť operácie robustného charakteru.

11) Operácie na podporu mieru NATO sú dnes z vyššie uvedených dôvodov chápané ako účinný nástroj, ktorého použitie vytvára podmienky pre aplikáciu operácií na udržanie mieru realizované mierovými jednotkami OSN, EÚ alebo iných regionálnych organizácií (napr. Africkou úniou), a následnú postkonfliktnú rekonštrukciu krízou či konfliktom postihnutej krajiny alebo regiónu. Aj samotná OSN v tejto súvislosti hovorí o nutnosti zvýšenej angažovanosti regionálnych inštitúcií a organizácií v predmetnej oblasti, to znamená o tzv. regionálnom peacekeepingu. Tento trend naznačil i generálny tajomník OSN, ktorý vo svojej správe odporúča úzku spoluprácu OSN a regionálnych inštitúcií a organizácií pri prevencii kríz a konfliktov alebo vedení mierových operácií (OSN, 2005).

12) Súčasné mierové operácie nie sú z geografického hľadiska nijako obmedzené (Stejskalová, 2011,)

Z hľadiska odstránenia nejednotnosti v oblasti terminológie, autor z dôvodu neexistencie jednotnej definície pojmu „mierová operácia“ a používania širokej škály a veľkého množstva najrôznejších definícií a termínov v literatúre, ako aj na základe výsledkov skúmania, štúdia a v práci uvedených skutočností, informácii a údajov uvádza nasledujúcu vlastnú univerzálnu definíciu pojmu „mierové operácie“:

„Mierové operácie predstavujú operácie vedené OSN, alebo inými medzinárodnými organizáciami, prípadne ad hoc koalíciou krajín, na základe poverenia OSN v krízových oblastiach alebo miestach konfliktov, prípadne ohniskách napätia, v súlade s kapitolou VI alebo kapitolou VII Charty OSN, spravidla za účasti vojenských jednotiek počas šiestich a viac mesiacov, s použitím alebo bez použitia sily, s cieľom zaistenia medzinárodnej alebo regionálnej bezpečnosti, stability a mieru, prípadne v rámci boja proti medzinárodnému terorizmu.“

V nadväznosti na vyššie uvedené problémy v oblasti používanej terminológie, najmä pri riešení otázok nejednotnosti, resp. používania viacerých druhov kategorizácie mierových operácií v literatúre, je však na obranu jednotlivých autorov potrebné uviesť, že problematika mierových operácií nie je vôbec jednoduchá, ale komplexná, previazaná a podliehajúca dynamike aktuálneho vývoja bezpečnostného prostredia a medzinárodných vzťahov. Zložitosť jednotnej klasifikácie mierových operácií spočíva aj v tom, že „mierové operácie, ktoré sa vyvíjali ako reakcia na širokú škálu konfliktov, nabrali toľko podôb, že sa vzpierajú akejkolvek jednoduchej kategorizácii“ (Johansen, 1998, s. 98-99).

Napriek tomu sa autor štúdie stotožňuje so **Zúnovou** kategorizáciou mierových operácií, ktorý uvádza, „že bez ohľadu na to, ktorým aktérom sú mierové operácie uskutočňované, možno ich rozčleniť na šesť základných typov operácií – na udržanie mieru (*peacekeeping*), vynútenie mieru (*peace enforcement*), budovanie mieru (*peacebuilding*), vytváranie mieru (*peacemaking*), prevenciu konfliktov (*conflict prevention*) a humanitárne operácie (*humanitarian operations*), kedy každá mierová operácia je spravidla vedená v ich kombinácii.“ (Zúna, 2010, s. 183).

Na záver je tiež možné skonštatovať, že o charaktere mierových operácií (bez ohľadu na používanú klasifikáciu či terminológiu) a ich politických a vojenských cieľoch, ako aj o výbere spôsobov či nástrojov (politických, vojenských alebo ekonomických) na ich dosiahnutie rozhodujú v procese politického rozhodovania najmä hlavní aktéri medzinárodných vzťahov, ktorými sú predovšetkým národné štáty, medzinárodné organizácie, regionálne organizácie, nevládne organizácie a, samozrejme, aj vojensko-politické aliancie či zoskupenia, resp. iné subjekty (napríklad rôzne vládne i nevládne agentúry) presadzujúce svoje záujmy v systéme medzinárodných vzťahov a medzinárodnej politiky.

Literatúra:

- BELLAMY, A. J. – WILLIAMS, P. 2004. Thinking Anew about Peace Operation. In *International Peacekeeping*, 2004, Vol. 11, No. 1, s. 1 – 15.
- BELLAMY, J. A. – WILLIAMS, P. – GRIFFIN, S. 2004. *Understanding Peace-keeping*. Cambridge: Polity Press. s. 325.

- BLAŽEK, V. – KELEMEN, M. 2010. Pohľad na zdroje súčasného vojenského a nevojenského ohrozenia. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2010: zborník vedeckých a odborných prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika, 2010, s. 21 - 26.
- BUČKA, P. – RIŠIANOVÁ, A. 2010. *Účasť Ozbrojených síl Slovenskej republiky v mierových operáciách*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. s. 178. ISBN 978-80-8040-412-3.
- BUREŠ, O. 2007. Wanted: A Mid-Range Theory of International Peacekeeping. In *International Studies Review*, 2007, Vol. 9, No. 3, s. 407 – 436.
- BUREŠ, O. a kol. 2008. *Teorie a praxe postkonfliktní rekonstrukce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. s. 112.
- DIEHL, P. F. 2008. *Peace Operations*. Cambridge: Polity Press. s. 211.
- DIEHL, P. F. – DRUCKMAN, D. – WALL, J. 1998. International Peacekeeping and Conflict Resolution: A Taxonomic Analysis with Implications. In *Journal of Conflict Resolution*, 1998, Vol. 42, No. 1, s. 33 - 55.
- DOYLE, M. W. – SAMBANIS, N. 2007. The UN record on peacekeeping operations. In *International Journal*, 2007, Vol. 62, No. 3, s. 495 – 518.
- DRAGOUN, J. 2009. *Valné shromáždění (GA) – Mírové mise OSN*. Asociace pro mezinárodní otázky. Dostupné na:
http://www.studentsummit.cz/data/1261405740862 BGR_GA_Mise.pdf
- EICHLER, J. 2005. Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století. In *Mezinárodní vztahy*, 2005, roč. 3, č. 1, s. 8 - 18.
- EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál. 2009. s. 328.
- EICHLER, J. 2010. *Terorizmus a války v době globalizace*. Praha: Univerzita Karlova. 2010. 400 s.
- EU. 2005. *Generic Standards of Behaviour for ESDP Operations*. 8373/3/05 REV 3. Brusel. Dostupné na:
http://www.eulex-kosovo.eu/training/material/docs/esdp/reading_material/Generic_Standards_of_Behaviour_for_ESDP_Operations.pdf
- EÚ. 2008. *Správa o vykonávaní Európskej bezpečnostnej stratégie*. Dostupné na:
http://www.consilium.europa.eu/Docs/cms_Data/docs/pressdata/SK/reports/104649.pdf
- EÚ. *Common Foreign and Security Policy*. Dostupné na:
<http://consilium.europa.eu/eeas/security-defence.aspx?lang=en>

EÚ. *ESDP Reports*. Dostupné na:

<http://consilium.europa.eu/eeas/security-defence/csdp-news/esdp-reports?lang=en>

EÚ. EU Operations. Dostupné na:

<http://consilium.europa.eu/eeas/security-defence/eu-operations?lang=en>

FINDLAY, T. 2002. *The Use of Force in UN Peace Operation*. New York: Oxford University Press. s. 186.

FRANTZEN, H. A. 2005. *NATO and Peace Support Operation, 1991 – 1999: Polices and Doctrines*. New York: Frank Cass. 239 s.

GOULDING, M. 1993. The Evolution of United Nations Peacekeeping. In *International Affairs*, 1993, Vol. 60, No. 3, s. 451 - 464.

GUÉHENNO, J.-M. 2002. On the Challenges and Achievements of Reforming UN Peace Operations. In *International Peacekeeping*, 2002, Vol. 9, No. 2, s. 69 - 80.

HANSEN, W. – RAMSBOTHAM, O. – WOODHOUSE, T. 2004. *Hawks and Doves: Peacekeeping and Conflict Resolution*. Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, 2004, s. 1 - 21.

HELDT, B. – WALLESTEEN, P. 2006. *Peacekeeping Operations: Global Patterns of Intervention and Success 1948 – 2004*. Research Report No. 1. Folke Bernadotte Academy Publishers. 176 s.

HILLEN, J. 1998. *Blue Helmets: The Strategy of UN Military Operations*, Washington: Brassey's Inc. 320 s.

HOLMES, K. M. 1993. New World Disorder: A Critique of the United Nations. In *Journal of International Affairs*, 1993, Vol. 46, No. 2, s. 323 - 340.

HOWORTH, J. 2007. *Security and Defence Policy in the European Union*. New York: Palgrave Macmillan. 336 s.

IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2011. Participácia Ozbrojených síl Slovenskej republiky na operáciách medzinárodného krízového manažmentu – príspevok Slovenskej republiky k medzinárodnej bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2011: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Vojenská akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2011. s. 95 - 104.

IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2012. Sily rýchlej reakcie – príspevok Severoatlantickej aliance k medzinárodnej bezpečnosti. In *Vojenské rozhledy*, roč. 21, č. 3, s. 55 - 64.

- IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2011. Európske bojové skupiny – príspevok Európskej únie k medzinárodnej bezpečnosti. In *Vojenské reflexie*, 2011, roč. 6, č. 1, s. 73 - 83.
- IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2011. Polemika o Európskej únii – globálnom hráčovi na poli medzinárodnej bezpečnosti. In *Bezpečné Slovensko a Európska Únia 2011: zborník príspevkov z V. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažerstva. 2011. s. 156 - 161.
- IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2011. Nové trendy v manažmente európskej obrany a bezpečnosti. In *Manažment, teória, výučba a prax: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2011. s. 250 - 258.
- IVANČÍK, R. 2010. Bojové skupiny – vojenský nástroj krízového manažmentu Európskej únie. In *Krízový manažment*, 2010, roč. 9, č. 2, s. 53 - 57.
- IVANČÍK, R. 2010. Ekonomické aspekty vojenských operácií Európskej únie. In *Krízový manažment*, 2010, roč. 9, č. 2, s. 47 - 52. ISSN 1336-0019.
- IVANČÍK, R. 2011. Financovanie vojenských operácií a misií. In *Manažment, teória, výučba a prax: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Vojenská akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2011. s. 142 - 149.
- IVANČÍK, R. 2011. Vojenské nástroje medzinárodného krízového manažmentu. In *International Conference of Crisis Management in Public and Private Sector 2011: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Zlín : Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta logistiky a krízového řízení.
- JOHANSEN, R. C. 1998. Enhancing United Nations Peace-Keeping. In CHADWICK, F. A. (ed.) 1998. *The Future of United Nations System: Potential for Twenty-First Century*. New York: United Nations University Press, 1998, s. 89 - 126.
- JURČÁK, V. a kol. 2009. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 235 s.
- KAZANSKÝ, R. 2011. *Bezpečnostná politika – Teória konfliktov*. Banská Bystrica: FPV a MV UMB. 2011. 126 s.
- KELEMEN, M. – IVANČÍK, R. 2012. *Obranné plánovanie a výdavky na obranu: súčasť krízového plánovania štátu*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažerstva v Košiciach, 2012. 207 s.

- KIELMANSEG von, S. G. 2007. The Meaning of Petersberg: Some Consideration on the Legal Scope of ESDP Operations. In *Common Market Law Review*, 2007, Vol. 44, No. 3, s. 629 – 648.
- KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha: EKOPRESS. 4. vyd. 2010. 756 s.
- MALONE, D. M. – WERMESTER, K. 2001. Boom and Bust? The Changing Nature of UN Peacekeeping. In Adebajo. A. – Sriram, Ch. L. (ed.) *Managing Armed Conflicts in the 21st Century*. London: Frank Cass, s. 37 - 54.
- NATO. 2001. *AJP-3.4.1. Peace Support Operations*
- NATO. 2002. *AJP-01(B). Allied Joint Doctrine*
- NATO. 2003. *AJP 3.4.1.1. Peace Support Operations Techniques and Procedures*
- NATO. 2003. *AJP-9. NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine*
- NATO. 2006. *NATO Handbook*. Brusel: NATO Public Diplomacy Division
- NEČAS, P. 2004. *Beyond tradition: new alliance's strategic concept*. Roma: NATO Defense College. 2004. 161 s.
- NEČAS, P. – IVANČÍK, R. 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 190 s.
- NEČAS, P. – KELEMEN, M. 2010. *War on insecurity: calling for effective strategy!* Kiev: The Center of Educational Literature. 2010. 157 s.
- NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2010. 167 s.
- OLAK, A. 2012. *Bezpieczeństwo i zagrożenia społeczne. Zarys problematyki*. Rzeszów: Amelia. 2012. 145 s.
- OLAK, A. – OLEKSIEWICZ, I. 2008. *Bezpieczeństwo i zagrożenia współczesnego świata*. Rzeszów : MAX-DRUK. 2008. 251 s.
- OSN 2010a. *United Nations Peacekeeping. Fact sheet*. Department of Peacekeeping Operations. Dostupné na:
<http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/factsheet.pdf>
- OSN 2010b. *Peacekeeping Fact Sheet*. Dostupné na:
<http://www.un.org/en/peace-keeping/bnote.htm>
- OSN 2010c. *United Nation Peacekeeping – Looking to the Future*. Dostupné na:
<http://www.un.org/ga/president/64/thematic/peacekeeping.html>
- OSN. 1992. *An Agenda for Peace. Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*. New York. Dostupné na:
<http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>

- OSN. 1995. *Supplement to An Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary General on the occasion of the fiftieth anniversary of the United Nations (A/50/60 - S/1995/1)*. Dostupné na:
<http://www.un.org/Docs/SG/agsupp.html>
- OSN. 2000. *Report of the Panel on United Nations Peace Operation (Brahimi Report)*. A/55/305-S/2000/809. Dostupné na:
http://www.un.org/peace/reports/peace_operations/
- OSN. 2003. *Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations*. New York: UN Department of Peacekeeping Operations.
- OSN. 2005. *In larger freedom: towards development, security and human rights for all (A/59/2005)*. Report of the UN Secretary-General. Dostupné na:
http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/gaA.59.2005_En.pdf
- OSN. 2008. *United Nations Peacekeeping Operations. Principles and Guidelines*. New York: Department of Peacekeeping Operation. 100 s. Dostupné na:
http://www.effectivepeacekeeping.org/sites/effectivepeacekeeping.org/files/04/DPKO-DFS_Capstone%20Document.pdf
- OSN. 2009. *UN Peacekeeping. Annual Report of the Secretary-General*. Dostupné na: http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/pko_2009.pdf
- OSN. *Mír a bezpečnosť*. Dostupné na: <http://www.osn.cz/mir-a-bezpecnost/>
- PAN Y. Allison. 2008. *The Constraints of Blue: UN Peacekeeping, Regime Theory and the Future of Peace Operation*. Dostupné na:
http://www.allacademic.com/meta/p278962_index.html
- PTÁČNÍK, J. 2010. *Mírové operace OSN a jejich právní zakotvení*. Dostupné na:
<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-bezpecnost/450-mirove-operace-osn-a-jejich-pravni-zakotveni.html>
- RYAN, S. 2000: *United Nations Peacekeeping: A Matter of Principles?* In *International Peacekeeping*, 2000, Vol. 7, No. 1, s. 27 – 47.
- SPIĽÝ, P. – JURČÁK, V. Prístup Aliancie ku komplexnému riešeniu kríz. In *Bezpečnostné fórum 2011: zborník príspevkov zo IV. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela, 2011, s. 96 - 102.
- STEJSKALOVÁ, L. 2011. *Komparace základních principů mírových operací OSN, NATO operací na podporu míru a operací krizového manažmentu EU*. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně. 81 s.

- ŠKVRNDA, F a kol. 2010. *Medzinárodné politické vzťahy*. Bratislava: Ekonóm. 230 s.
- ŠKVRNDA, F – PAWERA, R. – WEISS, P. 2008. *Medzinárodná bezpečnosť*. Bratislava: Ekonóm. 136 s.
- TARDY, T. 2004. Introduction. In TARDY, T. (ed.) 2004. *Peace Operations after 11 September 2001*. New York : Frank Cass. s. 2.
- URBANOVSKÁ J. 2010a. Vliv bezpečnostního a politického prostředí na podobu mírových operací OSN a jejich principů. In SMOLÍK, J. – ŠMÍD, T. (ed.) *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy university, s. 183 - 200.
- URBANOVSKÁ, J. 2010b. *Typologie mírových operací*. Dostupné na: <http://ispo.fss.muni.cz/uploads/2download/urbanovska.pdf>
- VĚTROVCOVÁ, B. – ZELINKA, P. 2007. *Peacekeeping – přehledová studie s důrazem na OSN*. Dostupné na: https://is.muni.cz/www/219685/Peacekeeping_1.0.txt
- WAIŠOVÁ, Š. 2002. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Plzeň: Aleš Čeněk. 160 s.
- WAIŠOVÁ, Š. 2005a. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Plzeň: Aleš Čeněk. 174 s.
- WAIŠOVÁ, Š. 2005b. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál. 206 s.
- WAIŠOVÁ, Š. 2008. *Mezinárodní organizace a režimy*. Plzeň: Aleš Čeněk. 256 s.
- WILKINSON, P. 1998. *Sharpening the Weapons of Peace: The Development of a Common Military Doctrine for Peace Support Operation*. Dostupné na: <http://essex.ac.uk/rightsinacutecrisis/report/wilkinson.htm>
- ZÁVĚŠICKÝ, J. 2004. *ESDP a deficit vojenských kapacit evropských spojenců*. Dostupné na: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/esdp>
- ZÁVĚŠICKÝ, J. 2006. *Vojenské operace na podporu míru Evropské unie: prubířský kámen bezpečnostní dimenze evropské integrace*. Brno : Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně, 170 s.
- ZŮNA, J. 2002. *NATO Operace na podporu míru*. Brno: Vojenská akademie v Brně.
- ZŮNA, J. 2010. *Vliv změn v bezpečnostním prostředí na budoucí použití jednotek AČR v mírových operacích*. Brno: Fakulta ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. 226 s.